

УДК: 159.923

Костянтин Володимирович Аїмедов,
доктор мед наук, професор, завідувач кафедри соціальної допомоги,
загальної та медичної психології,

Одеський національний медичний університет,
Валіховський провулок, 2, м. Одеса, Україна

Любов Павлівна Лебіга,
практичний психолог,
Миколаївський обласний госпіталь ветеранів війни,
вул. Київська, 1, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ І ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НА АДАПТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ

У статті наведено результати дослідження індивідуально-психологічних та психоемоційних характеристик на адаптивний потенціал лікарів-інтернів першого та другого року навчання, проаналізовано основні фактори професійної адаптивності, оцінено рівні домагань, як важливий структуростворюючий чинник розвитку особистості. Крім цього, у статті надано рекомендації щодо комплексного медико-психологічного прогнозування професійно важливих якостей лікарів-інтернів.

Ключові слова: адаптивність, рівень домагань, толерантність до невизначеності, життєстійкість.

Постановка проблеми. Лікарі-інтерни знаходяться в ситуації невизначеності, оскільки звичний ритм життя найближчим часом зазнає змін, їх доведеться шукати місце працевлаштування, змінювати колектив, нести повну відповідальність за життя та здоров'я пацієнтів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідники проблеми визнають провідну роль професійного адаптивного потенціалу в успішності (неуспішності) професійної адаптації та адаптації особистості взагалі (Ф. Б. Березін, М. А. Дмитрієва, Л. М. Мігіна, А. О. Реан, Н. І. Пов'якель) [4]. Адаптивність являє собою стійкі резистентні характеристики індивідуально-типологічного та особистісного рівня людської індивідуальності, які забезпечують спроможність успішно адаптуватись до різноманітних вимог життєдіяльності та виявляються як у фізіологічному плані (від біохімічного рівня до рівня безумовно- та умовно-рефлекторної регуляції діяльності), так і (найголовніше) у медико-психологічному плані, спрямовуючи поведінку особистості [2, 3, 4, 7]. Крім цього, адаптивність включає і своєрідне «звикання», визнання тих необхідних змін, що відбуваються у самосвідомості особистості в процесі освоєння нових видів діяльності та спілкування [1, 4, 5].

Ми виходили з тих уявлень, що рівень тривожності, домагань, життєстійкості, толерантність до невизначеності є основними факторами професійної адаптивності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення факторів адаптивності/неадаптивності

лікарів-інтернів в психоемоційній та особистісній сферах було проведено психодіагностичне дослідження з використанням наступних методик: опитувальник Дж. Тейлора (тривожність) [6], шкала Д. Мак-Лейна (толерантність до невизначеності) [6], тест «Життєстійкість» (модифікація Алфімової і Голімбет) [6], моторна проба І. Шварцландера (рівень домагань) [6] у групі 65 лікарів-інтернів першого та другого року навчання, які навчалися за спеціальностями «Анестезіологія та інтенсивна терапія», «Загальна хірургія», «Медична психологія», «Неврологія» (рис. 1).

За допомогою опитувальника Дж. Тейлора був досліджений рівень тривожності, згідно з яким 32 досліджуваних мали середній (з тенденцією до високого) та високий рівні та увійшли до Г1, середній (з тенденцією до низького) та низький – 33 досліджуваних, які увійшли до Г2. Досліджувані Г1 були схильні реагувати дуже бурхливо у різноманітних ситуаціях, особливо, коли вони стосувалися оцінки їхньої компетенції та престижу. Майбутні лікарі Г2 характеризувалися підвищеною увагою до мотивів діяльності та почуттям відповідальності.

Феномен толерантності до невизначеності тісно пов'язаний з актуальними проблемами сучасності. Толерантність до невизначеності є важливим показником психічного здоров'я, одним із найбільш суттєвих показників професійно-важливих якостей особистості. Розподіл досліджених за шкалою толерантності до невизначеності Д. Мак-Лейна (адаптація Є. Н. Осина, 2004) зображено в табл. 1.

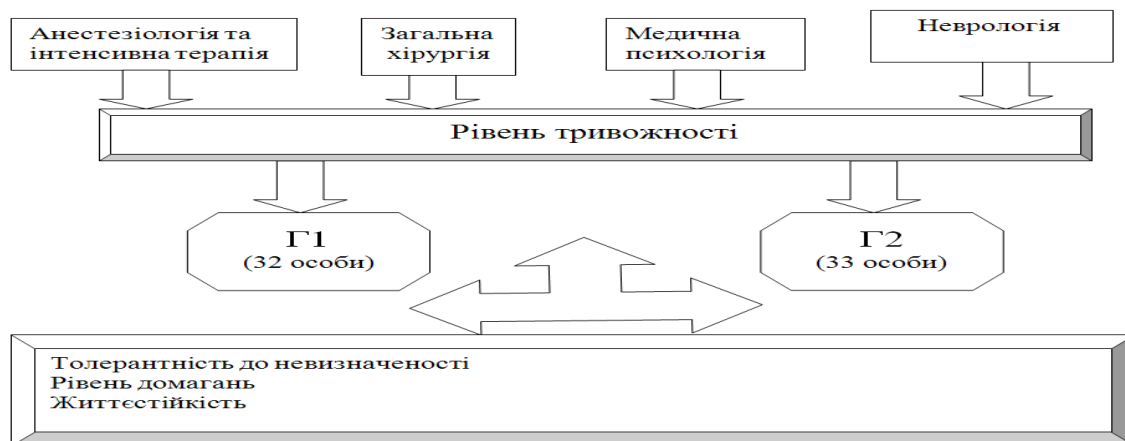

Рис. 1. Дизайн дослідження адаптивного потенціалу лікарів-інтернів

Таблиця 1.

Розподіл досліджених за середніми значеннями шкали толерантності до невизначеності Д. Мак-Лейна (бали)

Шкали	Г1 (n=32)	Г2 (n=33)
	Середній бал	
Ставлення до новизни	13,9	12,7
Ставлення до складних завдань	32,8	33,7
Ставлення до невизначених ситуацій	37,2	38,5
Надання переваги невизначеності	52,6	49,8
Толерантність до невизначеності	42,1	58,3

Таким чином, 56% досліджуваних Г1 та 89% інтернів Г2 мали високий рівень толерантності до невизначеності. Такі особи більш оптимістично оцінювали власні досягнення та невдачі, очікували успіхів у майбутньому. Разом з тим вони менш рефлексивні, швидше переходили від планів до дій і більш схильні йти на ризик, ніж особи з низьким рівнем толерантності до невизначеності (44% та 11% відповідно).

Життєстійкість характеризує міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість, не знижуючи при цьому успішність діяльності. Результати тесту життєстійкості (модифікація Алфімової і Голімбет) дозволили оцінити здатність і готовність майбутніх лікарів активно та гнучко діяти в ситуації стресу і труднощів (результати зображено на рис. 2).

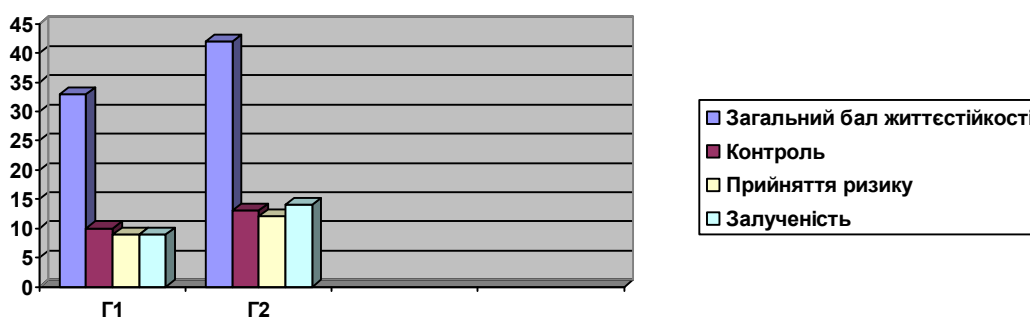

Рис. 2. Розподіл досліджуваних за середніми значеннями показників життєстійкості (бали)

Отже, 47% досліджуваних Г1 та 92% лікарів Г2 мали високі значення за субшкалами залученості, контролю, прийняття ризику. Такі досліджувані отримували задоволення від своєї діяльності, були

переконані у тому, що боротьба дозволяє вплинути на результат того, що відбувається, нехай навіть цей вплив не абсолютний і успіх не гарантований.

Рівень домагань є важливим структуростворюючим компонентом особистості, тісно пов'язаний із самооцінкою особистості та мотивацією досягнення успіхів у різних видах діяльності. Розбіжність між домаганнями і реальними можливостями людини веде до того, що вона починає

неправильно себе оцінювати, її поведінка стає неадекватною, виникають емоційні зриви, підвищена тривожність. Рівень домагань у досліджуваній категорії осіб визначався за допомогою моторної проби І. Шварцландера (таблиця 2).

Таблиця 2.

Розподіл лікарів-інтернів за рівнями домагань

Рівень домагань	Г1 (n=32)		Г2 (n=33)	
	n	%	n	%
Нереалістично високий	5	15,63	21	63,64
Високий реалістичний	6	18,75	5	15,15
Помірний	8	25,00	4	12,12
Низький	7	21,87	2	6,06
Нереалістично низький	6	18,75	1	3,03

63,64% досліджуваних Г2 характеризувалися нереалістично високим рівнем домагань. У 18,75% досліджених Г1 та 15,15 осіб Г2 відмічався високий реалістичний рівень домагань, вони характеризувалися упевненістю у власних діях, прагненням до самоствердження, відповідальністю, корекцією невдач за рахунок власних зусиль, наявністю стійких життєвих планів. Помірний рівень був притаманний 12,12% осіб Г2, вони не шукали самоствердження, були налаштовані на успіх, розраховували свої сили. 40,62% осіб Г1 характеризувалися низьким та нереалістично низьким рівнями. Особи з низьким або нереалістично заниженим рівнем домагань обирали занадто легкі та прості цілі, що пояснювалося заниженою самооцінкою, невірою у свої сили, «комплексом неповноцінності», «соціальною хитрістю», коли поряд з високою самооцінкою і самоповагою людина уникала соціальної активності та складних відповідальних справ і цілей.

Виходячи з отриманих результатів, можна стверджувати, що шляхом психологічного прогнозування професійно важливих якостей за допомогою спеціальної психодіагностики та

профілактики професійної дезадаптивності й дезадаптованості у майбутніх фахівців, психологічної підтримки під час навчання та практичної діяльності, використання позауніверситетських можливостей частково можна вирішити проблему успішності професійної адаптивності майбутніх лікарів. До програми підготовки лікарів-інтернів необхідно включити питання оволодіння ними методами медико-психологічної самодіагностики та самокорекції.

Висновки. Адаптивність особистості є одним із найвагоміших факторів професійної успішності. Беззаперечно, до критеріїв адаптивності входять рівні тривожності, домагань, життєстійкості та толерантності до невизначеності. Особи з низьким та середнім рівнем тривожності характеризувалися високим рівнем толерантності до невизначеності, високими значеннями показників за субшкалами залученості, контролю, прийняття ризику та нереалістичними і реалістичними рівнями домагань. Комплексне медико-психологічне консультування дозволяє частково вирішити проблеми успішної професійної адаптивності майбутніх лікарів й опанувати навички самокорекції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонтьев А. М. Деятельность. Сознание. Личность / А. М. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1997. – 304 с.
2. Медична психологія: навч. посіб. / Пошук Н. Г., Маркова М. В., Кондратюк А. І., Стукан Л. В. – Вінниця, 2010. – 135 с.
3. Медицинская психология: учебник // И. Д. Спирина, И. С. Витенко, А. К. Напрасенко. – Днепропетровск: «Видавництво «Промінь», 2014. – 456 с.
4. Натаров В. И. Адаптивность и ее развитие у студентов в процессе совмещенной производственно-учебной деятельности: автореферат дисс. на

соискание науч. степени канд. псих. наук.: спец.: 19.00.00 «Психологические науки» / В. И. Натаров. – ЛГУ, 1988. – 18 с.

5. Петровский В. А. Психология неадаптивной активности / В. А. Петровский. – М.: ТОО «Горбунок», 1992. – 242 с.

6. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. учебное пособие / Д. Я. Райгородский. – Самара: «Бахрах-М», 2002. – 672 с.

7. Современный словарь по психологии [сост. Юрчук В. В.]. – Мн.: Элайда. – 2000. – 704 с.

REFERENCES

1. Leontiev, A. M. (1997). Deyatel'nost. Soznaniye. Lichnost [Activities. Consciousness. Personality]. Moscow: Politizdat [in Russian].

2. Poshuk, N. H., Markov, M. V., Kondratiuk, A. I., Stukan L. V. (2010). Medychna psykhoholhiia: ucheb.

posib. [Medical Psychology: textbook]. Vinnytsia [in Ukrainian].

3. Spirina, I. D., Vitenko, I. S., Naprasenko, A. K. (2014). *Meditsynskaya psikhologiya: uchebnik* [Medical psychology: textbook]. Dnepropetrovsk Vydavnytstvo "Promin" [in Russian].

4. Natarov, V. I. (1988). *Adaptivnost i ee razvitie u studentov v protsesse sovmeschennoy proizvodstvenno-uchebnoy deyatel'nosti* [Adaptability and its development in students in the process of combined educational activities]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. LSU [in Russian].

5. Petrovskyy, V. A. (1992). *Psihologiya neadaptivnoy aktivnosti* [Psychology of maladaptive activity]. Moscow: TOO "Horbunok" [in Russian].

6. Raygorodskiy, D. Ya. (2002). *Prakticheskaya psihodiagnostika. Metodiki i testy.: uchebnoe posobie* [Practical psychodiagnostics. Techniques and tests. Textbook]. Samara: "Bakhrakh-M" [in Russian].

7. Yurchuk, V. V. (Ed). (2000). *Sovremennyy slovar po psihologii* [Modern Dictionary of Psychology]. Minsk: Elaida [in Russian].

Константин Владимирович Аймедов,

*доктор мед наук, профессор, заведующий кафедрой социальной помощи,
общей и медицинской психологии,*

*Одесский национальный медицинский университет,
Валиховский переулок, 2, г. Одесса, Украина*

Любовь Павловна Лебига,

практический психолог,

*Николаевский областной госпиталь ветеранов войны,
ул. Киевская, 1, г. Николаев, Украина*

ВЛИЯНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК НА АДАПТИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ЛИЧНОСТИ ВРАЧЕЙ-ИНТЕРНОВ

В статье представлены результаты исследования индивидуально-психологических и психоэмоциональных характеристик адаптивного потенциала врачей-интернов первого и второго года обучения, проанализированы основные факторы профессиональной адаптивности, оценен уровень притязаний как важный структурообразующий фактор развития личности. Адаптивный потенциал рассматривается в парадигме успешной профессиональной адаптации и как направление поведения личности. Кроме этого, понятие «адаптивность» включает в себя и признание необходимых изменений, которые происходят в самосознании личности в процессе обучения новым видам деятельности и общении. С помощью опросника Дж. Тейлора (уровень тревожности) были сформированы две группы: Г1 – интерны со средним (с тенденцией к высокому) и высоким уровнем тревоги и Г2 – интерны со средним (с тенденцией к низкому) и низким уровнем. Исследование психоэмоциональных и личностных качеств с помощью шкалы Д. Мак-Лейна (толерантность к неопределенности), теста «Жизнестойкость», моторной пробы И. Шварцландера (уровень притязаний) позволило сделать выводы о важных структурных компонентах формирования личности как профессионала, связать их с самооценкой и мотивацией, которые имеют место в различных видах деятельности. Результаты исследования дают возможность говорить о том, что, несмотря на защитную реакцию тревоги, ее высокие уровни мешают в достижении целей, поскольку такие личности характеризуются низким уровнем толерантности к неопределенности, низкими значениями показателей по шкалам контроля, принятия риска и низким уровнем притязаний, что свидетельствует о заниженной самооценке, выборе более легких целей, неготовности активно действовать в ситуациях стресса и трудностей. Кроме этого, в статье представлены рекомендации по комплексному медико-психологическому прогнозированию профессионально важных качеств врачей-интернов.

Ключевые слова: адаптивность, уровень притязаний, толерантность к неопределенности, жизнестойкость.

Kostiantyn Aïmedov,

*Doctor of Medicine, professor, head of the Department of Social Aid,
General and Medical Psychology,*

Odessa National medical University,

2, Valykhovskiy Lane, Odesa, Ukraine nepeyлок,

Liubov Lebiha,

psychologist,

Mykolaiv Regional Hospital of Veterans of War,

1, Kyivska Str., Mykolaiv, Ukraine

INFLUENCE OF INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL AND PSYCHO-EMOTIONAL CHARACTERISTICS ON INTERNS' ADAPTABILITY

In the article the results of the research aimed at revealing individual psychological and psycho-emotional characteristics of the adaptive capacity of interns are presented; the main factors of professional adaptability are reviewed; the level of aspirations as an important structure-forming factor in personality development is assessed.

Adaptive capacity is considered in the paradigm of successful professional adaptation and the direction of individual behavior. Besides, the notion of “adaptability” includes the recognition of the necessary changes that take place in the consciousness of an individual in the process of learning new activities and communication. With the help of a questionnaire by J. Taylor (the level of anxiety) two groups of interns have been formed: G1 included interns with medium (with a tendency to high) and high levels of anxiety and G2 included interns with medium (with a tendency to low) and low anxiety levels. The study of psycho-emotional and personality traits using the scale of D. McLean (tolerance to uncertainty), test “Viability”, the motor test of I. Schwarzländer (level of aspirations) made it possible to draw conclusions about the important structural components of identity formation as a professional, to associate them with self-esteem and motivation, which occur in different kinds of activities. The research results show that despite the protective response of anxiety, its high levels interfere achieving the objectives, because such people are characterized by the low level of tolerance to uncertainty, low indicators of control scales, taking risks and a low level of aspirations, indicating the low self-esteem, choosing easier targets, unpreparedness to act decisively in difficult and stressful situations. In addition, some recommendations for integrated medical and psychological prediction of professionally important qualities of interns are presented in the paper.

Keywords: adaptability, the level of aspirations, tolerance to uncertainty, vitality.

Подано до редакції 11.06.2015
